

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το

ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με
τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

Η ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΗΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΣΕ
ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΕΛΣΟΥ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΩΝ
ΜΕΛΕΤΗΤΩΝ ΤΟΥΣ

THE PORTRAIT OF MENTAL AND PHYSICAL DISABILITY IN THE
WORKS OF GALEN AND CELSUS THROUGH THE VIEWS OF THEIR
SCHOLARS

της
Καμμενίδου Κυριακής
Α.Μ. 475

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένη από την τριμελή επιτροπή:
1^{ος} Επιβλέπων: Ιωάννης Ντεληγιάννης,
Αναπληρωτής Καθηγητής, Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ.
2^{ος} Επιβλέπων: Χαρίλαος Μιχαλόπουλος,
Αναπληρωτής Καθηγητής, Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ.
3^{ος} Επιβλέπων: Δρ Αγάθη Σταθοπούλου,
Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια – Ι.Π.Τ. – Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
Δημόκριτος

Κομοτηνή

2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό τη μελέτη της απεικόνισης των σωματικών και ψυχικών αναπηριών στα έργα των ιατρών Κέλσου και Γαληνού (οι οποίοι άκμασαν τον 2^ο αι. μ.Χ.) κυρίως μέσω των μελετητών τους. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται μια αναδρομή στο παρελθόν και εξετάζεται η στάση της αθηναϊκής, της σπαρτιατικής και της ρωμαϊκής κοινωνίας απέναντι σε άτομα με σωματικές και ψυχικές αναπηρίες. Επιπλέον, εξετάζονται οι αντιλήψεις αρχαίων φιλοσόφων, όπως του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Στο τέλος του κεφαλαίου, γίνεται μια σύγκριση ανάμεσα σε όλες τις κοινωνίες για τον τρόπο αντιμετώπισης των σωματικά και ψυχικά ανάπηρων ατόμων τους. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρονται οι στάσεις των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων ιατρών και οι τρόποι με τους οποίους αντιμετώπιζαν όσους ασθενείς εκδήλωναν κάποια σωματική αναπηρία ή κάποια ψυχική νόσο, καθώς και οι μέθοδοι τις οποίες χρησιμοποιούσαν στη θεραπεία όλων αυτών των αναπηριών. Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας εξετάζονται οι σωματικές και ψυχικές αναπηρίες στην αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή ιατρική. Η προσέγγιση των απόψεων ξεκινάει από τον ιατρό Ιπποκράτη και συνεχίζεται στους ιατρούς του 2^{ου} αι. μ.Χ. Πιο συγκεκριμένα, καταγράφονται οι στάσεις απέναντι σε διάφορες μορφές αναπηρίας, καθώς επίσης και οι μέθοδοι θεραπείας τους. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στη συγγραφή της εργασίας και καταγράφεται ο τρόπος διεξαγωγής της έρευνας, ενώ στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται μια εκτενής προσέγγιση των υπό εξέταση ιατρών Κέλσου και Γαληνού. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται τόσο η στάση που είχαν απέναντι στα άτομα με κάποια σωματική ή ψυχική αναπηρία όσο και οι μέθοδοι που χρησιμοποιούσαν με σκοπό τον περιορισμό ή την θεραπεία τους. Ακολουθεί το έκτο κεφάλαιο στο οποίο εξετάζεται η σύγκλιση και η απόκλιση των δύο υπό εξέταση ιατρών τόσο ως προς τη στάση τους απέναντι σε διάφορες μορφές αναπηριών και των συμπτωμάτων τους όσο και στις μεθόδους που ακολουθούσαν για τη θεραπεία τους. Τέλος, στα συμπεράσματα διαπιστώνεται η ύπαρξη ή όχι αντιστοιχίας των νόσων που αναφέρονται στην εργασία με τις σημερινές νόσους της σύγχρονης ψυχιατρικής, για να διαπιστωθεί αν παρέμειναν ίδιες ή αν άλλαξαν με το πέρασμα του χρόνου οι ορολογίες τους, και η σύνδεσή τους με τους μαθητές της ειδικής αγωγής.

Λέξεις κλειδιά

σωματικές αναπηρίες, ψυχικές αναπηρίες, Ιπποκράτης, Κέλσος, Γαληνός, μελαγχολία, φρενίτιδα (παραφροσύνη), μανία, μέθοδοι θεραπείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβραμίδης, Γ. (Επιμ.). (2003). *Γαληνός. Για της ψυχής τα πάθη και τα λάθη*. Θεσσαλονίκη: Θύραθεν.
- Ahonen, M. (2019). Ancient philosophers on mental illness. *History of Psychiatry*, 30(1), 3-18. <https://doi.org/10.1177/0957154X18803508>
- Αθανασίου, Λ. (2000). *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της Αγωγής*. Ιωάννινα: Τυπωθήτω.
- Ανδρούτσος, Χ. (2012). Σχιζοφρένεια σε παιδιά και εφήβους: Συνάφεια και ετερότητα προς τη σχιζοφρένεια των ενηλίκων. *Ψυχιατρική*, 23(1), 82-93. <https://www.psychiatriki-journal.gr/>
- Angst, J., & Marneros, A. (2001). Bipolarity from ancient to modern times: conception, birth and rebirth. *Journal of affective disorders*, 67(1-3), 3-19. [https://doi.org/10.1016/S0165-0327\(01\)00429-3](https://doi.org/10.1016/S0165-0327(01)00429-3)
- Βασματζίδης Π. (2008). *Υγεία και θεραπεία της ψυχής στην αρχαιότητα* Αθήνα: Καστανιώτης.
- Baloyannis, S. J. (2005). The neurology in the Hellenistic era: An harmonization of the philosophy with the science. *ENCEPHALOS-ATHENS*, 42(1). Retrieved December 14, 2022, from: <http://www.encephalos.gr/>
- Baloyannis, S. J. (2006). Galen on the functional expression of the soul by the brain. *ENCEPHALOS-ATHENS*, 43(1). Retrieved December 14, 2022, from <http://www.encephalos.gr/>
- Baloyannis, S. J. (2015). Galen and the Neurosciences. *J Neurol Stroke*, 4(1). Retrieved December 14, 2022, from <https://medcraveonline.com/>
- Bán, K. (2019). *Madness in Seneca's Medea and Celsus's. De Medicina. Graeco-Latina Brunensia* 24(1), 5-16. <https://doi.org/10.5817/GLB2019-1-1>
- Brain, P. (1977). Galen on the Ideal of the Physician. *S Afr Med J*, 52(23), 936-938.

- Chadwick, J., & Mann, W. (1950). *Hippocrates*. London: Blackwell.
- Deksnytė, A., Aranauskas, R., Budrys, V., Kasiulevičius, V., & Šapoka, V. (2012). Delirium: its historical evolution and current interpretation. *European journal of internal medicine*, 23(6), 483-486.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0953620512001689>
- Εμμανουηλίδης, Χ. (2019). *Κέλσος. Περί Ιατρικής*. Θεσσαλονίκη: Ρώμη.
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Πεδίο.
- Ganz, J. (2015). Hippocrates, Celsus and Galen: head injury, the brain, and the bone. *History of Medicine*, 2(1). Retrieved December, 17, 2022 from <https://web.archive.org/>
- Gardner, J. F. (1993). *Being a Roman citizen*. London: Psychology Press. Routledge.
- Garland, R. (1995). *The Eye of the Beholder: Deformity and disability in the Graeco-Roman World*. New York: Cornell University Press.
- Gazmuri, S. (2006). The mentally ill in Roman society (Late Republic and Empire). *Argos*, 30, 87-102.
<https://www.researchgate.net/publication/264545033>
- Goytte, M. P. (2015). *Roman Tragedy and Medicine: Language and Imagery of Illness in Seneca and Celsus*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of New York, USA. <https://academicworks.cuny.edu/>
- Grof, S. (2011). Psychosis and human society: A historical perspective. Retrieved January 21, 2023, from https://www.stangrof.com/images/joomgallery/ArticlesPDF/PsychosisHumanSociety-History_Grof.pdf
- Harkins, P. W., & Riese, W. (1963). *Galen on the Passions and Errors of the Soul*. Columbus, OH: The Ohio State University Press.

- Jackson, W.S. (1969). Galen. On mental disorders. *Journal of the history of the behavioral Sciences*, 5(4), 365-384. [https://doi.org/10.1002/1520-6696\(196910\)5:4%3C365::AID-JHBS2300050408%3E3.0.CO;2-9](https://doi.org/10.1002/1520-6696(196910)5:4%3C365::AID-JHBS2300050408%3E3.0.CO;2-9)
- Jantzen, W. (1974). *Sozialisation und Behinderung*. Gießen: Psychosozial-Verlag.
- Julião, R. J. B. (2014), *Galen on Mental Disorders* (Unpublished Master's Thesis). Universidade Nova de Lisboa/Faculdade de Ciências Sociais e Humanas/Departamento de Filosofia, Lisboa. <http://hdl.handle.net/10362/15279>.
- Kalachanis, K., & Michailidis, I. (2015). The Hippocratic View on Humors and Human Temperament. *European Journal of Social Behaviour*, 2(2), 1-5. <https://www.researchgate.net/publication/283119853>
- Karapetsas, A. B., & Mandrakis, P. B. (2019). How are Dementia and the Relevant to Dementia Diseases Recorded in Texts Dating Back to 1555 BC and up until the 7th century AD: The Case of Galen and of Paul of Aegina. *ENCEPHALOS*, 56, 16-29. [ENCHEPHALOS.qxd \(encephalos.gr\)](https://www.encephalos.gr)
- Karenberg, A. (2015). Blood, phlegm and spirits: Galen on stroke. *Hist Med*, 2(2), 160-168. <https://historymedjournal.com/>
- King, A. M., Davison, G. C., Neale, J. M., & Johnson, S. L. (2010). *Ψυχοπαθολογία*, (μτφ. Θ. Καραμπά). Αθήνα: Gutenberg.
- Κολαΐτης, Γ. (2012). Οι διαταραχές συναισθηματικής διάθεσης στην παιδική και εφηβική ηλικία: συνέχεια και ασυνέχεια στην ενήλικη ζωή. *Παιδοψυχιατρική Κλινική, ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία»*. *Ψυχιατρική, ΠΙ*, 23, 94-100. <https://psychiatriki-journal.gr/>
- Κουμανούδης, Σ. Α. (2002). *Λεξικόν Λατινοελληνικόν. Μετά συνωνύμων και αντιθέτων της Λατινικής*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Kyziridis, T. C. (2005). Notes on the history of schizophrenia. *German Journal of Psychiatry*, 8(3), 42-48.
- Laes, C. (2008). Learning from silence: disabled children in Roman Antiquity. *Arctos-Acta Philologica Fennica*, 42, 85-122. <https://journal.fi/arctos/issue/view/5871>

- Marneros, A., & Goodwin, F. K. (2005). *Bipolar disorders beyond major depression and euphoric mania*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2008). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (Γ' Έκδοση). Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Murphy, K. E. (2013). *The Conceptualization and Treatments for Phrenitis, Mania and Melancholia in Aretaeus of Cappadocia and Caelius Aurelianus*. (Unpublished Master's Thesis). University of Calgary, Calgary, AB. Retrieved December, 17, 2022 from [ucalgary_2013_murphy_kate.pdf](#)
- Nutton, V. (1993). Humoralism. In: W. F. Bynum & R. Porter (Eds.), *Companion Encyclopedia of the History of Medicine* (pp. 281-291), London & New York: Routledge.
- Nutton, V. (2005). The fatal embrace: Galen and the history of ancient medicine. *Science in Context*, 18(1), 111-121. <https://doi.org/10.1017/S0269889705000384>
- Παπαβραμίδου, Ν. (2006). *Η έννοια του «ψυχισμού» και της «ψυχικής νόσου» στα ιπποκρατικά, αριστοτελικά και γαληνικά κείμενα*. Διδακτορική Διατριβή (Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (Κωδ. 19514). <http://hdl.handle.net/10442/hedi/19514>
- Παπαβραμίδου, Ν., Κωνσταντόπουλος, Π., Χριστοπούλου-Αλετρά, Ε. (2016). Η «μελαγχολία» στα Αριστοτελικά κείμενα. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 34(34), 511-514.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2001). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες. Σύγχρονες τάσεις εκπαίδευσης και ειδικής υποστήριξης* (Τόμος Α'). Αθήνα: Ατραπός.
- Ποντίκης, Γ. (1989). *Η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη αναπήρων οράσεως παιδών και εφήβων*. Αθήνα: Ατραπός.
- Porter, D. (2005). *Health Civilization And The State: A history of public health from ancient to modern times*. London and New York: Routledge.

- Protopapas-Marneli, M. (2020). The Affections of the Soul according to Aristotle, the Stoics and Galen: On Melancholy. *Peitho. Examina Antiqua*, 11(1), 121-142. <https://www.researchgate.net/publication/347922304>
- Schioldann, J., & Berrios, G. E. (2020). 'Insanity in Classical Antiquity', by JL Heiberg (1913). *History of Psychiatry*, 31(1), 105-118. <https://doi.org/10.1177/0957154X1987862>
- Σκανδάλης, Χ. Κ. (1980). *Τα καθυστερημένα άτομα στην ελληνική κοινωνία. Η εξέλιξη της στάσης της ελληνικής κοινωνίας έναντι των ατόμων με καθυστερήσεις και αποκλίσεις*. Κοινωνιολογική-Παιδαγωγική μελέτη. Ιωάννινα: χ.ο.
- Σόλιας, Α., Σκαπινάκης, Π., Δέγλερης, Ν., Παντολέων, Μ., Κατιρτζόγλου, Ε., Πολίτης, Α. (2014). Mini Mental State Examination (MMSE): Καθορισμός των σημείων διαχωρισμού (cutoff score) ανάλογα με την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο. *Ψυχιατρική, Τόμος 25(4)*, 245-256.
- Σταματάκος, Ι. (2002). *Λεξικόν Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*. Αθήνα: Βιβλιοπρομηθευτική.
- Stamm, H. (2004). Deformity and Disability: A Graeco-Roman Perspective. In W.A. Whitelaw (Ed.), *The Proceedings of the 13th Annual History of Medicine Days* (pp. 25-31). Calgary: Health Sciences Centre.
- Stavrianos, I., Kaimakamis, V., Tsimaras, V., Anastasiou, A. (2018). Perceptions and attitudes concerning individuals with disabilities in ancient Greece: physical exercise as a means of prevention and treatment of health-related problems. *Exercise and Quality of Life Journal*, 10(2), 47-53. <https://www.researchgate.net/publication/329699977>
- Στεφανίδης, Κ. (2004). *Μελέτη με αντικείμενο την καθολική πρόσβαση και Ισότιμη Συμμετοχή Ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία της πληροφορίας*. Επιχειρησιακό πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» Άξονας 5-Μέτρο 5.3., αρ. πρωτ. 151.532/ΚτΠ 2638-Β, Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Talamonti, G., D'Aliberti, G., & Cenzato, M. (2020). Aulus Cornelius Celsus and the head injuries. *World Neurosurgery*, 133, 127-134. <https://doi.org/10.1016/j.wneu.2019.09.119>

- Τζεφεράκος, Γ. (2016). *Συγκριτική Μελέτη Ψυχοπαθολογικών & Εγκληματολογικών χαρακτηριστικών ατόμων τα οποία επικαλέστηκαν τα άρθρα 34 & 36 του Π.Κ.* Διδακτορική Διατριβή (Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών). Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (Κωδ. 39633). <http://hdl.handle.net/10442/hedi/39633>
- Thumiger, C., & Singer, P. (2018). *Mental illness in ancient medicine: From Celsus to Paul of Aegina*. Boston: Brill.
- Toohey, P. (1990). Some ancient histories of literary melancholia. *Illinois Classical Studies*, 15(1), 143-161. <https://www.jstor.org/stable/23064398>
- Trembinski, D. (2011). Comparing premodern melancholy/mania and modern trauma: An argument in favor of historical experiences of trauma. *History of Psychology*, 14(1), 80-99. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0020430>
- Trentin, L. (2011). Deformity in the Roman Imperial Court. *Greece & Rome*, 58(2), 195-208. <http://www.jstor.org/stable/41306156>
- Τσόπελας, Χ., & Αρμενάκα, Μ. (2012). Από τη διαταραχή διαγωγής της παιδικής ηλικίας στην ψυχοπαθητικότητα στην ενήλικη ζωή, *Ψυχιατρική*, 23(1), 107-116.
- Van der Eijk, P. J. (1990). Aristoteles über die Melancholie. *Mnemosyne*, 43(1), 33-72.
- Φλώρος, Σ. (2014). *Πλάτωνας Πρωταγόρας- Πολιτεία. Φιλοσοφικός Λόγος*. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.
- Χαρτοκόλλης, Π. (1981). Προβλήματα γύρω από την κοινωνική αποκατάσταση ψυχικών αναπήρων. *Εκλογή*, 56, 119-126.